

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1981.1.09>

Ake Lindström. Bruksarbetarfackföreningar. Metalls avdelningar vid bruken i östra Västmanlands län före 1911. *Studia Historica Upsaliensia* 106. Uppsala, 1979.

Ake Lindströmi doktoridissertatsioon mäetöliste ametiühingute tekkimisest Kesk-Rootsi traditsioonilises ja omapärase mäetööstuspiirkonnas, kus domineerivaks majandusüksuseks oli juba 16.—17. sajandist alates manufaktuurmõis, on teostatud uurimisprojekti «Klassiühiskonna funktsioonid: rahvaliidumised» raames.¹

Manufaktuurmõisatele (rts. *bruk*) kuulus ulatuslikke metsaalasid, kust saadi metalli sulatamiseks vajalikku puusütt, sageli oli neil ka vee jõul käitatavaid sae- ja jahuveskeid ning meiereisid. Seega kujutasid manufaktuurmõisad endast rohkemat kui lihtsalt toaraine rafineerimise vabrikuid — nad olid suhteliselt iseseisvad, isoleeritud kogukonnad, kus omanike ja tööliste vahel valitsesid patriarhaalsed suhted kuni käesoleva sajandi alguseni. Ametiühinguliikumisele tekitas see raskusi, mis puudusid linnalise iseloomuga tööstuses. Seetõttu pakub manufaktuurmõisate töölistkonna organiseerumise ajaloo uurimine huvi ühelt poolt võrdluse seisukohast, teiselt poolt aga aitab selgitada tööisliikumise osa sotsiaalsete olude ümberkujundajana niisugustes suletud kogukondades. Selline uurimisülesanne eeldaks tähelepanu keskendamist kogukonnas valitsevatele sotsiaalsetele suhetele, nende muutumisele organiseeritud tööisliikumise kujunedes. Kuivõrd küsimus oleks sel juhul püstitatud kausaalses plaanis, tekiks vajadus selge teoreetilise kontseptsiooni järele, see aga tingib pea alati metoodilisi vaieldavusi. Seetõttu on autor eelistanud loogiliselt ehk rangemat metoodikat, kuid on ühtlasi olnud sunnitud ahendama probleemi sisuliselt ametiühingute loomise ja eriti nende liikmeskonna dünaamika uurimisele.

Uurimuse teoreetiliseks lähtekohaks on positiivistlik tees, et ametiühinguliiku-

mise (nagu teistegi sotsiaalsete liikumiste) levik läbib juurdumis-, kasvu-, küllastus- ja regressioonifaasi, mida võib graafiliselt kujutada sujuvalt tõusva ning seejärel langeva joonena. Levikut ennast defineeritakse kui teatud idee või tava aktepteerimist indiviidide või gruppide poolt, kes on spetsiifiliste kommunikatsioonikanalitega seotud teatud sotsiaalseks struktuuriks, teatud kindlaks normidesüsteemiks või kultuuriks (lk. 14). Leviku indikaatoriks on ametiühingute loomine ja nende liikmeskonna dünaamika. Autori uurimismetoodikat iseloomustades võiks öelda, et see on suures osas üles ehitatud funktsionaalanalüüsina. Ametiühingute liikmeskonda on vaadeldud sõltuva muutujana selle seostes majandusliku konjunktuuri, liikmemaksu suuruse dünaamika ja töökonfliktide arenguga. Töökonflikte on käsitletud kahes plaanis: esiteks, missugune tähtsus on kohalikel ja üldistel kokkupõrgetel ametiühingute liikmeskonna dünaamikale, ning teiseks sellest seisukohast, kes on konflikti initsiaator — ametiühingud või ettevõtjad. Põhimõtteliselt matemaatilisel statistikal rajanev metoodika aga ei vaatle seoseid mitte tõenäosuse ja korrelatsioonikoefitsientide tasemel, vaid ajalooteaduse metoodilise raudvara — *post hoc, ergo propter hoc* — alusel.

Uurimuse tulemusi teoreetilises plaanis summeerides märgib autor, et postuleeritud mudel vastab ametiühinguliikumise tegelikule levikule vaid osaliselt (lk. 119), see ei arvesta mitmeid ametiühingulist organiseerumist pärssivaid asjaolusid. Kui siia lisada järeldused, et 1) konjunktuuri muutumisel (möödetuna tootmise mahus ja toodangu väärtuses) oli ametiühingute liikmeskonna dünaamikas tähtsusetu osa (lk. 117) ning 2) töökonfliktid mõjutasid liikmeskonna kasvu positiivselt, kui need olid algatatud ettevõtjate poolt või kujunesid tööturu üldise seisundi toimel (s. t. neil oli kohalikud laiem tähtsus, lk. 120), oleksid analüüsi tulemused suures osas kokku võetud.

Üldiselt kitsalt funktsionaalsest probleemikäsitusest hoolimata ei pääse autor

¹ Selle projekti uurimustest on varem käsitletud järgmisi: Lundkvist, S. Rahvaliidumised Rootsi ühiskonnas 1850—1920. — ENSV TA Toim. Ühisk., 1979, nr. 1; Pålbrant, R. Tööisliikumine ja sport 1919—1939. — Skandinaavia kogumik, 1979, nr. 24.

